

šta sanja petar lutovac, a šta mu se događa

slavko gordić

Karlo Mikulić, načelnik za finansije i predsednik saveta u srednjoškolskom centru, pošto je ispraznio kantu za smeće i uspravio s uzdahom svoje ogromno telo, vide Spasoja Jastrebića, direktora srednjoškolskog centra, kako mu se približava, i on s kantom smeća. U isti čas načelnik ugleda, iznad i iza Spasojeve glave, na terasi trećeg sprata, Petra Lutovaca s mračnim licem nepouzdanog suseda i nekakvom crnom, zatvorenom knjigom u rukama. »Mislím da mu nećemo moći produžiti ugovora« reče Spasoju, imajući na umu ono što zna (ili veruje da zna) o Lutovcu, i jednako gledajući to lice, drukčije i zatvorenije od svih koja je ikad video, i onu knjigu (crnu), u kojoj ne može biti ničeg valjanog.

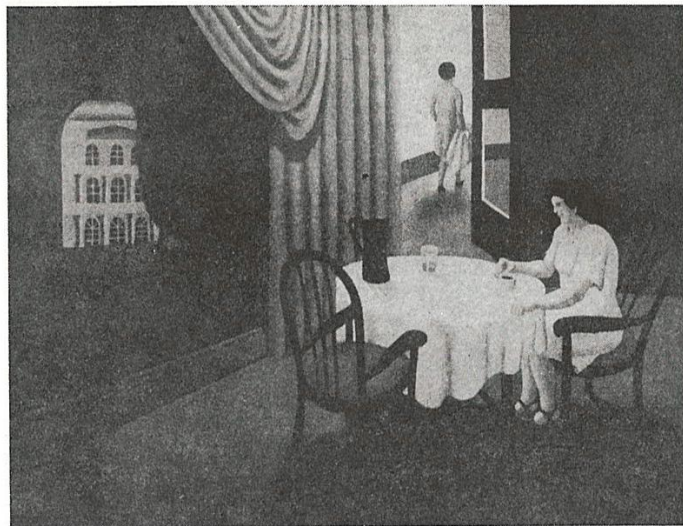
Maj mesec, pijanstvo bagremovih cvasti pod terasom, i meka plavet sutonjeg neba. Glasovi, glasovi dečaka i bat lopte. Prvi kvadrati narandžaste svetlosti. Sum pet mladih jablanova, dečački ustreptalih. Karlo Nikolić s plastičnom kantom za smeće i uvrednim izrazom nepriznate veličine, s licem plemenskog junaka koji se žrtvuje uprkos nezahvalnosti i nehaju bližnjih. Okolo i žene, kao pauznice, pomiču svoju obest, krikot, zdravlje. Nikome ni na kraj pameti nije drama vere i čudo vere, ni Seren Kjerkegor. Ni Bejrut gde, opet, isti ovakvi muževi i žene ginu, po dve stotine na dan. I deca. Oooo, kad mi samo pane na um — tako bi otac uvek najavio ratna sećanja. I opet miris bagrema, i mržnja i bes, i plaćan svrab u nosu i grlu. I opet žene, pune vrline, i muževi važnosti, krepkih udova, krepke pameti, zdravi kao delfini. A opet, svejedno, svi pate, žestoko pate — iz gluposti, iz kukavičluka, iz zavisti. Čeznu, i kopne u želji, za pogrešnim stvarima — za važenjem, koje je tako varljivo, za posedovanjem, koje je fikcija, za mladošću, koja izmiče. Zašto li se vezuju za prolazno? Kako ne mogu malo da vole istinske, velike stvari? A veliki smo srazmerno veličini onog što volimo — veli pogrubljeni Danac, uman i tužan podjednako.

Tako snuje i tuguje Petar Lutovac na terasi iznajmljenog stana u maloj panonskoj varoši, raznežen i razboljen melemom blagošću proleća i mlakim dlanovima predvečerja, gurnut odnekud u svet nesklada — s dubokim pogledom u jedan bolji svet.

Tu ga zatiču i zvezde. Tužno je najpre proći kroz jedan goni svet, pomisli. Pa te potom sve zaboli, i boli, i imaš velike oči tuge, koje vide i ono čega nema, i sve je gorko kao čemer. Sad zna: sve što ima i što bi mogao imati dao bi za običan, toliko čast dar radovanja, dar zaborava.

Tu ga zatiču i zvezde, na terasi. Ali mu mapa neba ne kazuje mnogo. Ne samo zato što ne zna imena zvezdama, kao ni tolikim travama, ili predmetima, — sad zna: li tu je sve ispremeštano, učimo toliko izlišnog obilja, na štetu zvezda i trava. Ne kazuje mu, dakle, mnogo lice neba (s tolikim mladežima i vesnuškama), ne samo zato što je neuk — otac zemljodelac nije ga stigao poučiti, vaspitači nisu marili jer nisu morali — već i stoga što odozgo veje uvek jedna te ista zanelelost, ravnodušna osama koja razonužava i zatravljuje, sila neka što prazni nas od nas samih, iz nas samih, tako da nam ne ostaje ni misli ni reči ni želje za njima.

Tu ga, na terasi, zatiču i zvezde, ali zemnik Lutovac svodi pogled na tlo: dole on bije svoje bitke, ili bi morao da ih bije. Pa gleda opet u pet kosmatih jablanova koji vijore, vijore, vijore, i šume, kao u strofama onog gospodstvenog Trebinjca, i onog mistika iz Vrgorca, i onog ništa manje znanog i darovitog potukača iz nedalekog Tovarnika, — Lutovac je gotovo ponosan: gradić nije mogao unajmiti boljeg sastavljača prazničnih recitala, — li onog krotkog savremenika s poštenim licem, rodom iz Zlanina, u čijem prezimenu vakuje nekakav špan ili kaštelan, i onog, najposle, literarnog aktiviste i povesničara iz dana kolektivizacije u čijem zavičajnom selu iza

sedam jablanova letuju i jesenuju, u znaku obezvezne lektire, pokolenja i pokolenja srednjoškolaca. Sumi, elem, zanosno i brujno, kao u kakvoj čitanci, pet mladih jablanova u ušima Petra Lutovca, i pred očima, sutonski razrogačenim i odsutnim, šumi noć i svekolik prostor sve brujnije, i nebo se mladinja (kako bi rekao otac), i mogla bi kiša, kiša upokojiteljica, utešiteljica, kiša dadilja, kiša romorna i žagorna, kiša zaglušna i bezvidna, koja nas isplira od reči i misli, nemilih i nebu s kojeg dolazi. Šumore i vijore tako jablanovi svakim listom i svakim listarom, i njišu se iz korena (kao devojke iz svoje mladosti, rekao bi Raičković), i uzmahuju tamnim zelenilom svoje bujnosti, i bruj ide svetom, snovan i snovidan, bolan i melem-an u istu mah.

I nesretni staromodni Petar Lutovac, i inače mimo sveta, i inače ganjativni preko svake mere, i duševan, i suzan, kao kakav slovenski svečovek (pahožij Alekseju Peškovu), koga sve rane ljudskog roda bole, i inače ljuokrivni južnjak, pušta srcu na volju: plače, hoću reći.

Pa ga raznežava i paleolitski urlik pasa beskućnika što se jatimice kupe oko tobogana i pomenutih jablanova, oko lju-ljaški za decu, oko kanti za otpatke, divljačno tužan lelek prevarene i prezrene vučje braće u čijem udesu, pomisli, možda ima i nešto sličnosti s našim kupoprodajnim ugovorom s đavolom: dajemo slobodu za sigurnost, pa ostajemo i bez slobode i bez sigurnosti.

Pa ga uzbuđuje, rekao li, sem belih bagremovih cvasti što svetlucaju u mraku, i pahnu opojnije nego danju, i sem šumnog trepeta jablanova, evo i pasji igrokaz i oratorijum na slobodnoj sceni, kojom do sutona igradu svoje živote i »živote« toliki Petrovi susedi. I gle čuda, kako samo raznežuje Petra Lutovca sličnost uloga i zamena sudbina: mrak je, istina, ali Petrov likovni i scenski duh — palanka nije mogla unajmiti boljeg (a jevtinijeg) likovnog animatora i reditelja amatera — vidi i ono čega nema, vidi Žujku, znamenitu roditelju, kako razmekšalim slabinama i umilnim žmorkanjem i samosvesnim mirom podržava gospođi Karla Mikulića, neumornoj junakinji radanja i odgajanja (podizanja dece, reklo bi se očevim jezikom). I vidi samog Karla, u liku i obličju belog, lenjog i medvedolikog džukca kome uprkos očigledne rashranjenosti nešto nije pravo, te svojom siluetom, i svakim pokretom, li svakom dlakom iskazuje beskrajno nezadovoljstvo — nalik, bože oprosti, Kjerkegorovom vitezu beskrajne resignacije. I vidi Spasoja Jastrebića, direktora srednjoškolskog centra, znamenitog sa svojeg kokošijeg slepila, kokošijih grudi i kokošije pameti s kojom je maturu položio tek u šestom pokušaju, ali li stekao, potom, sve što se može steći u jednoj nerazvijenoj komuní, a što je opet iznad mere li dometa probanih vitezova čara u većim varošima! Vidi Spasoja Jastrebića li čuje kako iz svog riđeg kuzna laje na zvezde i štekce na četvoronožnu sabraću s istom kratkovidom i bespogovornom autoritativnošću kojom otvara i osvaja kapije časti, vlasti li imetka. I, gle, vidi Petar Lutovac, li čuje, u zasenju prostranog bestijarijuma i svog dvojnika: tuli i tuli rasinjeni Petar Lutovac žalobno i uzaludno u nebeski bezdan svoju neobjašnjivu tugu, neshvaćenu plemenitost, svoju gorku napuštenost i zapuštenost, svoju osamu i izlišnost svoju.

I, gle, srce počinje da raste od ovog kvasca, i Lutovac je ganut kao nikad, li uznesen, i zagrcnut od svepraštajuće suzne dobrote. Njegovo ganuće mu je neoboriv dokaz da sve ovo ima smisla, li udela u većnom i apsolutnom, ovaj bagremov miris što raspamćuje, ovaj žamor mladih jablanova, i predstojeća kiša, i pasji dvosmisleni moralitet, i Kjerkegorove krilatice, i krlate slutnje o dubinama neba li srca, i Bejrut, grad žrtva i grad ubica, i njegov, Petrova proleterska sudbina u znaku izlišnog humanističkog poluinteligenat, i njegovi teatarski naumi, li njegov maleraž, li njegova posuknula mladost, i gluvo samotništvo — bez žene, bez druga, bez sagovornika, li ova tuđa terasa u tuđem gradu li tuđem svetu: sve ovo ima smisla, li ima udela u apsolutnom, i ostavlja traga u većnom.

Osim ako Petru Lutovcu njegovo nežno srce ne podvaljuje.